№ 225 ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15 **1904** ՈՒՐԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 15 № 225

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով. Թիֆլիսում զրկում են խմբագրատան մէջ. Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Pour Tiflis, Rédaction „Mschak". Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից). Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով. Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կարող է կրկնվել.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներկայացում Գ. Էրիսթովի յիշատակին. Քաղաքային սանիտարական մասնաժողովի գործունէութիւնը Ապագայում. Նամակ Մօզդոկից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի լուրեր. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Դարձեալ երկու խօսք «Մուրճի» քննադատին։

ԿԱՐՈՂ Է ԿՐԿՆՎԵԼ

Մենք, անկասկած, շատ գոհ ենք, որ մեր երկիրը կարողացաւ այս տարի ազատ մնալ խոլերայից և որ Բաքւում երևացած խոլերան նուաղել է շատ զգալի չափով։ Պէտք է ենթադրել, որ խոլերայի այն սակաւաթիւ դէպքերն էլ, որոնք դեռ գոյութիւն ունեն Բաքւում, կանհետանան և մենք մեզ ազատ կը զգանք այդ վարակիչ ախտի ազդեցութիւնից։

Սակայն, որպէս զի մեր ենթադրութիւնը հիմնաւոր լինի, կարևոր է, որ մենք վստահ լինենք, թէ մեր երկրից հեռացրած են այն պայմանները, որոնք կարող են նպաստել խոլերայի զարգացման և տարածման մեր քաղաքներում և գիւղերում։

Չը պէտք է մոռանալ, որ խոլերան անցեալներում շատ քիչ դէպքերում է բաւականացել մի տարվայ գոյութեամբ, այլ նա կրկնվել է յետագայ մի կամ մի քանի տարիներում և երբեմն երկրորդ տարում նա աւելի սաստիկ և մահաբեր է եղել, քան առաջին տարում։ Մասնագիտական մի գրքից մենք տեղեկանում ենք, օրինակ, որ 1830 թւին խոլերայի առաջին տարում Ռուսաստանի 31 նահանգներում հիւանդացել են 68091 հոգի, որոնցից մեռել են 37595 հոգի, իսկ հետևեալ 1831 թւին խոլերան վարակել է 48 նահանգ, հիւանդացել են 466,457 հոգի, որոնցից մեռել են 197,069 հոգի։ Նոյնպէս 1847 թւին, երբ Ասիայից խոլերան անցել էր Ռուսաստան, հիւանդացել էին 33 նահանգում 190,846, որոնցից մեռել էին 77719 հոգի, իսկ հետևեալ 1848 թւին խոլերան գործում էր 49 նահանգում և հիւանդացել էին 1,742,439 հոգի, որոնցից մեռել էին 690,150 հոգի։ Այնուհետև յայտնի է, որ խոլերան եղել է 1852 և 1853 թւերին, 1865 և 1866, նոյնպէս և 1870 և 1871, վերջապէս տասներկու տարի սրանից առաջ 1892 թւին և յետագայ մի քանի տարիներում՝ մինչև 1896 թիւը։

Մեր առաջ բերած ցուցումներից պարզ է, որ խոլերան առաջին տարվայ ընթացքում զարգացման տեղեր է որոնում իր համար և եթէ աջող պայմաններ է գտնում, այն ժամանակ նա աւելի ևս ճիւղաւորվում է ու ընդարձակվում հետևեալ տարիներում։ Եւ որպէս զի խոլերան բաւականանայ առաջին տարվայ իր աւերածներով՝ կարևոր է, որ նրա զարգացման համար ոչ մի նպաստաւոր պայման գոյութիւն չունենայ և նա զրկված լինելով այնպիսի հողից, որ նրան յարմարութիւններ տար զարգանալու, դատապարտված լինէր ոչնչացման։

Մեր ասածներից պարզ է, որ մենք ամենևին չը պէտք է բաւականանանք այն բանով, որ խոլերան այժմ նուազել է և մէկ կողմ գցենք մեր հոգատարութիւնը բարւոքելու մեր քաղաքների և գիւղերի առողջապահական վիճակը։ Մանաւանդ պէտք է չը մոռանանք, որ Ատրպատականի կողմից մեր երկիրը մի որոշ երկիւղ պէտք է կրէ հէնց այն պատճառով, որ Թաւրիզի շրջակայքում հիւանդութիւնս մեծ զոհեր է տանում ազգաբնակութիւնից։ Մենք պէտք է պատրաստ լինենք մաքառելու աղէտի դէմ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ Գ. ԷՐԻՍԹՕՎԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 13 ին, արքունական թատրօնում վրաց դրամատիքական խումբը սկսեց այս տարվայ ներկայացումների սէզօնը։ Այդ առաջին ներկայացումը ամբողջովին նուիրված էր վրաց թատրօնի հիմնադիր և առաջին թատերագրող Գիօրգի Էրիսթօվի յիշատակին, նրա մահվան քառասնամեակի առթիւ։ Խումբը խաղաց նրա կոմեդիաներից մէկ-մէկ գործողութիւն։ Այնուհետև կայացաւ ապօթէօզ երկու բաժանմունքով. կիսարձանի առաջ խմբված էին մէկ կողմից՝ երգիչները ազգային շորերով, իսկ միւս կողմից դերասան-դերասանուհիները և պատուաւոր անձինք։ Դերասաններից մէկը կարդաց երիտասարդ բանաստեղծ Եվդօշվիլիի ոտանաւորը, որը նուիրված էր հանգուցեալի յիշատակին. իսկ մի քանիսն էլ կարդացին հանգուցեալ Գ. Էրիսթօվի գրուածքներից։ Ապօթէօզի երկրորդ պատկերը ներկայացնում էր իրան Գ. Էրիսթօվին բազկաթոռի մէջ նստած, որի շուրջը խմբվել էին նրա կոմեդիայի մէջ եղած տիպերը. երբ վարագոյրը բարձրացաւ, հասարակութիւնը տեսնելով կենդանի կիսարձանը, սկսեց ծափահարել, իսկ դերասան դերասանուհիները մատուցին ծաղկեայ պսակներ. այդ ժամանակ օթեակից էլ մատուցին մի շքեղ ծաղկեայ քնար յայտնի Ֆրանսիայի ազգագրագէտ բարօն-Դէ-Բայից հետևեալ մակագրութեամբ՝ «Վրաց Մօլիէրին—բարօն-Դէ-Բայից»։ Թատրօնը դղրդաց ծափահարութիւններով։

Փոքրաթիւ հասարակութիւնը, որն եկել էր այդ երեկոյ, շատ գոհ մնաց, ըստ երևոյթին, երեկոյթից և հեռացաւ թատրօնից, տանելով իր հետ անցեալի քաղցր յիշատակը։

Գ. Միրաղեան

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱԳԱՅՈՒՄ

Յուլիսի 10-ից Թիֆլիսում գործում է քաղաքային սանիտարական մասնաժողովը պ. նահանգապետի կարգադրութեամբ։ Ինչպէս յայտնի է, բացի քաղաքային թաղական 10 հոգաբարձութիւններից, կային և Թիֆլիսի շրջակայքի հոգաբարձութիւններ։

Ներկայումս թէ քաղաքը և թէ շրջակայ գիւղերը գտնվում են համեմատաբար աւելի նպաստաւոր պայմաններում, մաքրութեան և առողջապահական այլ կարիքների վերաբերեալ աշխատանքների մեծ մասը կատարված է, մնում է վերջացնել մի քանի թերի մնացած գործեր։ Չը նայելով, որ խոլերան շարունակում է իր կոտորածները Պարսկաստանում, գլխաւորապէս Թաւրիզում, (վերջին տեղեկութիւնների հիման վրա, Թաւրիզում օրական 500 մարդ է մեռնում)—Բաքւում բաւականաչափ նուազել է հիւանդութիւնը, օրական 1 կամ երկու դէպք է լինում։ Բնականաբար ծագում է այն հարցը, թէ ինչ պիտի անէ քաղաքային մասնաժողովը ապագայում։

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 12 ին, կայացաւ վերոյիշեալ մասնաժողովի նիստը, ուր բացի անդամներից, հրաւիրված էին թաղական բոլոր հոգաբարձուները, բժիշկները և զանազան վարչութիւնների ներկայացուցիչները, որոնք սովորաբար մասնակցում էին մասնաժողովի նիստերին։

Նիստը բացվելուց յետոյ քաղաքային լաբօրատօրիայի կառավարիչ պ. Ալիբէգեանը զեկուցեց ջրի քիմիական և բակտերիօլօգիական անալիզների հետևանքների մասին։ Անալիզի է ենթարկված ջրանցքից վերցրած ջուրը թէ քաղաքում և թէ Աւչալեան ջրաբաշխական կայարանի զանազան տեղերից։ Հետազօտութիւնները կատարված են ամեն օր, սկսած սեպտեմբերի 15-ից, որոնք ցոյց են տալիս, որ բոլոր տեղերի ջրերը քիմիական տեսակէտից կարելի է բաւարար համարել, իսկ ինչ վերաբերում է բակտերիօլօգիական հետազօտութիւններին, նրանք այնքան էլ ուրախալի չեն, որովհետև սեպտեմբերի երկրորդ կիսում բակտերիաների կոլօնիաների թիւը բաւականաչափ մեծացել է։ Բացի այդ աչքի է ընկնում մէկ երևոյթ, որ բակտերիաների քանակութիւնը մեծ թռիչքներ է անում, մէկ օր կոլօնիաների թիւը 237 է, միւս օրը 251, երրորդ օրը 996 և այլն։ Այնուամենայնիւ, որովհետև այս թւերը սովորական նորմայից առողջապահական տեսակէտից անբաւարար է, ուստի մասնաժողովը յանձնարարեց իր լիազօրներին քաղաքային վարչութեան հետ առանձին ուշադրութիւն դարձնել և կարևոր տեխնիքական հետազօտութիւններ կատարել այդ երևոյթի պատճառը գտնելու նպատակով։

Դրանից յետոյ մասնաժողովի լիազօրները դրամական համառօտ հաշիւ ներկայացրին, որից երևաց, որ յուլիսի 10-ից մինչև հոկտեմբերի 8-ը մասնաժողովը ծախսել է մօտաւորապէս 16,6000 ր., այնպէս որ յատկացրած 20,835 ր. գումարից այժմ մնում է մօտ 4000 ր. մնացորդ։ Առաջ եկաւ մասնաժողովի ապա-

---

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ «ՄՈՒՐՃԻ» ՔՆՆԱԴԱՏԻՆ

Ամառը հիւանդութեան պատճառով բացակայ էի Թիֆլիսից և չը կարողացայ ժամանակին կարդալ «Մուրճի» յուլիս ամսվայ համարը, ուր պ. Տ. Յովհաննիսեան պատասխանել է ինձ՝ «Մշակի» մէջ տպված իմ մի յօդուածի առիթով։ Ես միայն այժմ հնարաւորութիւն ունեցայ իմ խօսքն ասելու այդ պատասխանի մէջ։ Թէև ուշ է, բայց կարծում եմ, որ գրական հարցերի վերաբերմամբ խօսելը վաղեմութեան չէ ենթարկվում, մանաւանդ, որ իմ ուշ մնալը, ինչպէս ասացի, յարգելի պատճառներ ունի։ Ես շատ չեմ ուզում խօսել, որովհետև իր պատասխանով պ. Յովհաննիսեանը ինքն է հաստատել է այն, ինչ ես ասել եմ նրա քննադատութեան մասին։

Նախ երկու խօսքով վերականգնեմ ընթերցողի յիշողութեան մէջ մեր վէճի էութիւնը։ Պ. Յովհաննիսեան, խօսելով Գրիգոր Արծրունու աշխատութիւնների առաջին հատորի մասին, այնտեղ զետեղված բազմաթիւ յօդուածներից միայն մէկն էր մի կերպ, շրթունքներ ծամծմելով, իր հաւանութեան արժանացրել։ Մնացածները, նայելով պ. քննադատի քօղարկված, երբեմն ու դողդոջուն ակնարկներին, նայելով նրա գործածած «մի կողմից չէ կարելի չընդունել, միւս կողմից չէ կարելի չը խոստովանել» երկմիտ, երկսայրի, յամենայն դէպս ոչ համակրելի քննադատական մեթօդին, կամ ոչորմելի արտագրութիւններ են, խտակ աշակերտական շարադրութիւններ, կամ ինչ-որ միակողմանիութիւններ, ծայրայեղութիւններ են։ Դրական ոչ մի հանգամանք։ Պ. քննադատը գտել էր երկու «մահացու մեղք», որ գործել էր Արծրունին, և դրանց մասին «Մուրճի» էջերում բարձրացրվել էր մի թմբկահարութիւն, որի էութիւնն այն է, թէ Արծրունին հայոց պատմութիւնից տեղեկութիւն չունէր և առհասարակ գրականութիւնից ոչինչ չէր հասկանում։ Առաջինի ապացոյցն այն է, որ Արծրունին գրել էր, թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը հայերէն տառերով է գրել, երկրորդինը այն՝ որ Արծրունին Պօլ-դը-Կօկին անուանել է, իբր թէ, «մարդկութեան ամենաերևելի գրող»։

Ես պատասխանեցի պ. Յովհաննիսեանին։ Ես ասացի, որ նա մեծամեծ մեղքեր է գործել, ի նկատի չառնելով այն ժամանակը, երբ գրում էր Արծրունին իր նախամշակական յօդուածները, մեր մամուլի և գրականութեան դրութիւնը։ Ես տուի նրան փաստեր, թէ ինչպիսի ոգևորութեամբ էին ընդունվում Արծրունու յօդուածները, ես առաջարկեցի նրան ցոյց տալ 60-ական թւականների երկրորդ կէսից մի ուրիշ հայ գրող, որ այդքան մեծ աջողութիւն գտած լինէր։ Վերջապէս, ես հրաւիրեցի նրան ընդհանուր բառերով չը բաւականանալ, վերցնել կօնկրէտ փաստեր, ցոյց տալ իր վեվերաբերմունքը դէպի Արծրունու այս կամ այն միտքը, այս կամ այն գաղափարը և ասել, թէ ինչն է, նրա կարծիքով, ծայրայեղութիւն, ինչն է միամտութիւն և այլն։

Ես գրել էի. «Մի ամբողջ հատոր էր դրված նրա առջև. կարող էր մի քանի նախադասութիւններ արտագրել նրանից, կարող էր գոնէ գրքի մի քանի երեսները ցոյց տալ, որպէս զի ընթերցողը իմանայ, թէ պ. Յովհաննիսեանի համար ինչն է ծայրայեղութիւնը»։ Զարմանալի բան։ Պ. Յովհաննիսեան լաւ կարդացել է իմ այդ տողերը, նոյն իսկ արտագրել է նրանց իր պատասխանի մէջ, բայց դարձեալ նոր ոչինչ չէ տալիս, դարձեալ վէճը մնում է հայոց պատմութիւնը չիմանալու և Պօլ դը-Կօկի շուրջը։

Նորութիւնն այն է, որ պ. Յովհաննիսեանը երկար բացատրում է ինձ, թէ ինչ բան է ծայրայեղութիւնը, բացատրում է նմանապէս մի շատ կարևոր հանգամանք—այն, որ «Մուրճում» յօդուածները սև տառերով տպվում են սպիտակի վրա։ Այս բոլորը շատ լաւ։ Ես գիտեմ, որ պ. Յովհաննիսեանը շատ բարեխիղճ կերպով կարող է բացատրել, թէ ինչ բան է ծայրայեղութիւն ասած բանը։ Բացի դրանից ինչ օգնութիւն ինձ, որ կամենում եմ իմանալ, թէ Գրիգոր Արծրունու հայեացքների մէջ ո՞րն է, պ. Յովհաննիսեանի չափով, ծայրայեղութիւնը։ Փոխանակ մի երկու երեք փաստ բերելու և դրանով ամեն թիւրիմացութիւն վերացնելու, նա ասում է, որ ինքը միշտ քննադատել է լիբերալիզմը «աւելի արմատական աշխարհայեացքի տեսակէտից» և ինձ ցոյց է տալիս «Մուրճի» անցեալ տարիների մի համարը, ուր նա «բաւական մանրամասն» խօսել է լիբերալիզմի մասին։

Դարձեալ ոչինչ փաստ, ոչինչ շօշափելի իրողութիւն։ Պ. Յովհաննիսեանը լաւ կարող է վերլուծել լիբերալիզմ, ռադիկալիզմ և այլ հասկացողութիւնները, կարող է շատ լաւ տեղեակ լինել, թէ Եւրօպայում ինչ են ներկայացնում այդ ուղղութիւնները։ Բայց այդ ոչինչ է մեզ հետաքրքրող հարցի վերաբերմամբ։ Ոչինչ է և այն, որ պ. Յովհաննիսեան քննադատում է «աւելի արմատական» տեսակէտից։ Փաստեր չը կան, կան միայն բառեր, բառեր և բառեր։ Փոխանակ բացատրական եռանդ ցոյց տալու, աւելի լաւ չէ՞ր լինի մի երկու կօնկրէտ փաստերով ցոյց տալ «աւելի արմատականը», ցոյց տալ Արծրունու ծայրայեղութիւնները։

Եւրօպայում այսպէս է, բացատրում է պ. Յովհաննիսեան։ Շատ հիանալի, որ այդպէս է, ես յափշտակված եմ, ես նախանձվում եմ։ Բայց ինձ հետաքրքրում է այն իրականութիւնը, որի մէջ ես ապրում եմ։ Պ. Յովհաննիսեանից ես այն չեմ ուզում իմանալ, թէ ինչ կայ «եօթը սարի, եօթը ծօվի ետևում», այլ այն թէ ինչ կար և կայ մեզանում, այն հողի վրա, ուր մենք ապրում ենք։ Ռուսաստանի ամբողջ պատմական կեանքը, ամբողջ գրականութիւնը, մամուլը պ. Յովհաննիսեանի առջև էր։ Նա պիտի այդտեղից վերցնէր փաստեր և իրողութիւններ, որոնք ցոյց տային թէ Արծրունին կամ ծայրայեղ էր կամ յետամնաց։ Եւ պէտք է աչքի առջև ունենար միայն մի չափ—այն, ինչ արտայայտվում է հրապարակով, օրինական ազատութեամբ։ Այդտեղ ահա կարելի էր գեղեցիկ փաստական ապացոյցներ գտնել՝ միտքը ապացուցանելու համար։ Թէ չէ պ. Յովհաննիսեան, նախազգուշացնելով որ սև տառերով սպիտակ թղթի

գայ գործունէութեան հարցը։ Նախ յայտնեցին այն կարծիքը, որ վերջին ժամանակներս հոգաբարձուների եռանդը պակասել է. թէև դա ունի իր պատճառները, այն է այժմ բոլոր տները նայված են, ամեն ինչ կարգադրված է, մնում է միայն մի քանի տեղեր ստուգել, թէ արդեօք կատարված են պատուէրները, թէ ոչ։

Ընդհանուր տրամադրութիւնն այն էր, որ չը պէտք է դադարեցնել մասնաժողովի և հոգաբարձուների գործունէութիւնը, այլ հարկաւոր է փոքր ինչ ձևակերպել։ Երկար ու բարակ վիճաբանութիւններից յետոյ որոշեցին հետևեալը։

1) Թողնել անփոփոխ 10 քաղաքային թաղական հոգաբարձութիւնները, արձակել շըրջակայքի հոգաբարձութիւնները։

2) Արձակել հրաւիրված բոլոր բժիշկներին, որոնք ստանում էին ամսական 150 ր.։ Թաղական 7 մշտական բժիշկներին ազատել հիւանդանոցներում ընդունելութիւններ կատարելու պարտականութիւնից և յանձնել նրանց սանիտարական բժշկի պարտականութիւնները։ Իսկ հիւանդների ընդունելութիւնների համար քաղաքային՝ Խարփուխեան, Հալաբարի, Դիդուբէի և կենտրօնական հիւանդանոցներում, հրաւիրել 4 բժիշկներ ամսական 50 ր. ռոճիկով։

3) Սանիտարական մասնաժողովի ատեանը թողնել, բայց կրճատել ծառայողների թիւը, պահելով և մի գրագիր ամսական 30 ր. ռոճիկով։

4) Արձակել հոգաբարձուների սանիտարծառաներին, թողնելով միայն 2-ին։

5) Քաղաքային աղբանոցների պահապանների թիւը կրճատել, բաւականանալով մէկով նախկին 2 ծառաների տեղ։

6) Թոյլ տալ մասնաժողովի լիազօրներին ծախսել ապագայում մնացորդ 4000 րուբլին։

Վերոյիշեալ կրճատումները անհրաժեշտ էին նախ այն տեսակէտից, որ դրամի պակասութեան պատճառով անկարելի էր նախկին ծառայողներին պահել և երկրորդ կարիք էլ չը կայ մինչև գարնան այդ ծախսերը անելու, որովհետև գործերի մեծ մասը արդէն կատարված է։ Այս կրճատումներից յետոյ մասնաժողովի պարբերական ծախքը ամսվայ ընթացքում 230—250 ր. կը լինի, այնպէս որ մնացորդը կը բաւականացնէ մինչև գարուն, երբ խկապէս կարող է հանդիսանալ խօլերայի տարածման վտանգը։

Յ. Չախմախաշեանց

ՆԱՄԱԿ ՄՕԶԴՕԿԻՑ

—

Սեպտեմբերի 29-ին

Մօզդօկը հիւսիսային Կովկասի յետ ընկած քաղաքներից մէկն է Թերեք գետի ափերի վրա։ Նորեկի վրա քաղաքը այն տպաւորութիւնն է գործում, որ առաջ դա ունեցել է անցեալ, եթէ ոչ այնքան փառաւոր, գոնէ մի առևտրական քաղաք է եղել մեծ ճանապարհի վրա, որը ամբողջ Կովկասը Ռուսաստանի հետ էր կապում։ Երբ Վլադիկավկազի երկաթուղին անցնում է և Մօզդօկը 60 վերստ հեռու է մնում երկաթուղու գծից, այնուհետև Մօզդօկը կորցնում է իր նշանակութիւնը և օրէցօր ընկնում է առևտուրը, դրա հետն էլ քաղաքը։ Որ առաջ առևտրական կենտրօնատեղ է եղել Մօզդօկը, դրան ապացոյց են հին շինութիւնները, ինչպիսին է «Գօստիննի դվօրը», որ այժմ բոլորովին կիսաքանդ մնում է և խանութների մեծ մասը փակված են։

Այժմ համարեա թէ կեանք չէ նկատվում քաղաքում և ամեն մի նոր դէպք, որքան դա սովորական լինի ուրիշ քաղաքների համար, այստեղ ժողովրդին իրարանցման մէջ է գցում և կեանքի նշոյլներ է առաջ բերում։

Այս վերջին օրերումս Մօզդօկը նոր դէպքերով լի է. նոր էր, որ Մօզդօկի հայերը երկու քահանայից զրկվեցան. ժողովուրդը առանց քահանայի է մնում և եկեղեցու դռները փակ են։

Երէկ առաւօտեան լուր տարածվեց քաղաքում, որ գիշերով աւազակներ են մտնում վաճառական Եաղուբեանի մօտ, տիրոջը ծանր վէրք են հասցնում, իսկ դրա աներոջ որդուն, որը օգնութեան է հասնում, տեղնուտեղը սպանում են։ Ասում են որ կողոպտելու նպատակով է եղել սպանութիւնը։ Առ այժմ սպանողները յայտնի չեն, թէ ովքեր են եղել։

Տեղացիները երէկ մեծ ճաշկերոյթ ունէին քաղաքային ակումբում. տեղական կազակների խումբը այս օրերս ուղևորվում է դէպի Հեռաւոր Արևելք—պատերազմի դաշտը և դրանց օֆիցերներին ճաշով են յարգում։ Երէկ ամբողջ գիշեր քաղաքի գլխաւոր փողոցը կենդանութիւն էր ստացել. նուագածուների խմբով և ուրմներով ճանապարհ էին գցում դէպի իր բնակարանը կազակների հրամանատարին։

Պակաս հետաքրքրութիւն առաջ չէ բերել տեղական հայերի մէջ Աբելեանի դերասանական խումբը։ Նոր է հասել այդ խումբը և ասում են, որ երեք օր առաջ առաջին ներկայացումը շատ աջող է անցել։ Ժողովուրդը շատ սիրով է խօսում այդ ներկայացման մասին և մեծ հետաքրքրութիւն է առաջ բերել։ Մօզդօկցիք շատ էին ափսոսում, որ դերասանական խումբը գները բարձր է նշանակել, օրինակի համար առաջին կարգը 2 ր. 50 կ., որ գաւառական քաղաքների համար բարձր է, մանաւանդ որ միևնոյն մարդիկ են լինելու ներկայացումներին. այդ բանը անպայման աչքի առաջ պիտի ունենան դերասանները և գները մի փոքր մատչելի պիտի դարձնեն։ Ինչպէս լսեցի, հասարակութիւնը դրա մասին ակնարկել է պ. Աբելեանին։

Բ. Բաչինջաղեան

Ն..ՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Պաշտօնական թեւերի համեմատ՝ Բագւում հոկտեմբերի 10-ին հիւանդացել են 4 հոգի (2 ռուս, 2 հայ), մեռել է 1 հոգի՝ նախկին հիւանդներից։ Հոկտեմբերի 11-ին խօլերայով հիւանդացել են 4 հոգի (2 ռուս, 1 թուրք, 1 հայ). մեռել են 3 հոգի, որոնցից 2-ը նախկին հիւանդներից։

—

Հոկտեմբերի 12-ին Թիֆլիսից Երևան մեկնեցին իշխան Մասալսկին և Ն. Ա. Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյը։ Դրանցից առաջինը նշանակված է նախագահ բամբակաբոյծների ժողովին, որ սկսվելու էր երէկ, հոկտեմբերի 14-ին, իսկ միւսը ներկայ է լինելու յիշված ժողովին՝ իբրև Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան ներկայացուցիչ։

—

Թաւրիզից հոկտեմբերի 3-ից գրված մի մասնաւոր նամակով յայտնում են, որ խօլերան այդ քաղաքում այնքան մեծ ծաւալ է ստացել, որ օրեկան 600 մարդ է մեռնում. հայերից մինչև հոկտեմբերի 3-ը հիւանդացել են խօլերայով 55 հոգի, որոնցից մեռել են 20 հոգի։

—

Մասնաւոր անձերի ձեռներէցութեամբ Թիֆլիսում բացվում է մի արհեստանոց, երկրագործական մեքենաներ և գործիքներ շինելու և Կովկասում տարածելու նպատակով։ Այդ մեքենաները և գործիքները պէտք է այն առաւելութիւնն ունենան ուրիշ տեղերից եկածներից, որ պէտք է շինվեն երկրի պայմաններին յարմար ձևով ու յատկութիւնով։

—

Իշխան Գ. Բարաթովի աղջիկները խնդիր են ներկայացրել Թիֆլիսի նահանգապետին, որ իրանց թոյլատրվի Թիֆլիսում բացանել մի ապաստարան երեխաների համար։

—

Ֆինանսների մինիստրը հաստատել է Էնգէլի-Թէհրանի ճանապարհի ընկերութեան կանոնադրութեան մի քանի յօդուածների փոփոխութիւնները և լրացումները։ Այդ կանոնների 3-դ յօդուածն այժմ հետևեալ ձևն ունի. ընկերութեան հիմնական դրամագլուխն է 6,700,000 ր., որ կազմվում է 15,000 սովորական ակցիաներից, կամ ցաժիններից և 52,000 արտօնեալ ակցիաներից՝ ամեն մէկը 100 րուբլի անուանական արժէքով։ Յիշեալ ակցիաները կարող են ունենալ միայն ռուսական և պարսկական հպատակութիւն ունեցողները։

—

«Բ. Շ.»-ին հեռագրում են Օդեսայից, որ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը թոյլատրել է, Օդեսայի համալսարանի ուսանողների թւում ընդունել 18 հրէայ երկրատարրների, սահմանած թւից աւելի, և երկու հոգի էլ ֆարմացեվտիկական բաժնում։ Բացի դրանից մինիստրը հնարաւոր համարեց հրէայ ուսանողների թիւը հասցնել Օդեսայի համալսարանում եղած բոլոր ուսանողների 15%-ին, և այդ իբրև յիշատակ Թագաժառանգ Ցեսարևիչի ծննդեան ուրախալի դէպքի։

—

ՔԷՇԻՇՔԷՆԴ գիւղից (Ալէքսանդրապօլի գաւառ) մեզ գրում են. «Ամսիս 7-ին, երեկոյեան ժամը 4-ին, լսեցի եղաւ տարբերքեայ գուռց հիւսիսից հարաւ»։

—

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Առևտուրը կանգ է առել, գործ չը կայ, փող չը կայ, օրէցօր թանգութիւն է տիրում, անա այս խօսքերն են կրկնում ամենքը։ Մարդ չը կայ, որ գոհ լինի իր վիճակից։ Եւ այս սարսափելի տագնապը համարում են Հեռաւոր Արևելքում տեղի ունեցող պատերազմը։ Որովհետև բանիմաց, լուրջ մտածող և գործունեայ քահանայի սով է գաւառներում, աւելորդ չեմ համարում «Մշակի» միջոցով աւետել Զառջոյի (Անդրկասպեան երկիր) հայ հասարակութեան, որ նրանք շուտով կունենան մի երիտասարդ, բանիմաց և գործունեայ քահանայ, «Մշակի» թղթակից պ. Յովհաննէս Աբրահամեան, որը իր ուսումը ստացել է Ներսիսեան դպրոցում և որը վարել է ուսուցչական պաշտօններ զանազան տեղի հայ դպրոցներում»։

—

ՔԷՇԻՇՔԷՆԴ գիւղից (Ալէքսանդրապօլի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեր հնադարեան Արագած լեառը սև ու սուգ է կապել, յօնքերը կիտել, էլ ամպի կտոր չէ մնացել, որ չը հաւաքէ գլխին. արդէն տասն օրից աւելի է, որ սկսել է տեղալ անձրև գիշեր և ցերեկ. կալ, թեղ, բուլղուր (անծեծ ցորեն ու գարի) մնացել են անձրևի տակ. մինչև անգամ ցեխից ու անձրևից չեն կարողանում Ջրաղաց գնալ. ձիւնը սկսել է կամաց կամաց ցածր իջնել Արագածի ստորոտները. վաճառական-փողրաթչիները այդ մրսած գարիքը հաւաքում են պուդը 40 կոպէկով. թէ ինչպէս պէտք, ինչով գիւղացիք պահեն իրանց ընտանիքը, դժուար է լուծել այդ հարցը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կուռոպատկինի դրութիւնը։ Մուկդէնից հեռագրում են հոկտեմբերի 7-ից «Бирж. Вѣд.» լրագրին. «Արդէն երկրորդ օրն է, որ կռիւը մղվում է ամբողջ գծի վրա։ Մերոնք կանգնած են իրանց դիրքերի վրա, և, հանգստանալով .... արթուն կերպով հսկում են թշնամու զօրախմբերի շարժումների վրա։ Ճապօնական բանակում նկատվում է մի տեսակ եռանդուն աշխատութիւն և զօրամասերի շարժողութիւն։ Հաղորդում են, որ թշնամին փոխադրում է ուրիշ տեղ վիրաւորներին։ Այս օրերս մեր կազակները բռնեցին ճապօնական մի խուզարկու, որ շատ համարձակ մտնեցել էր մեր առաջաւոր դիրքերը։ Երբ նրան կազակները բերին իրանց գլխաւորի մօտ, ճապօնական խուզարկուն ցոյց տուեց, որ թշնամին պատրաստվում է յարձակվել ամբողջ ճակատի վրա։ Ամեն օր հիւսիս են բերում գերի ճապօնացիներ։ Հոկտեմբերի 8-ին,

---

վրա է նա տալիս իր բացատրութիւնը լիբերալիզմի մասին, նորից ընդգծում է իր մի անգամ ասածը. «Այժմ Եւրոպայում լիբերալները ժողովրդական կուսակցութիւնների ամենաթոյլ տարրն են կազմում»։ Նախ և առաջ, շատ հրաշալի է այդ «այժմը»-ը։ Երկրորդ՝ ինչի՞ն են պէտք այդ սև տառերը սպիտակ թղթի վրա։ Միթէ նրանք մազի չափ օգնում են, որ դուք ապացուցած համարէք ձեր ասածը Արծրունու մասին, իսկ թէ նրանք մի շօշափելի օրինակ են մարմնացնում մեզ հետաքրքրող հարցի մէջ։

«Լիբերալներ չեն Տօլստոյ, Միխայլօվսկի», ասում է ինձ պ. Յովհաննիսեան։ Աստուած իմ, ինչ կապ ունեն Տօլստոյն ու Միխայլօվսկին Արծրունու աշխատութիւնների առիթով ծագած վէճի հետ։ Դուք համեմատում էք այդ ծրերքին, դուք բերում էք օրինակներ։ Յետոյ պ. Յովհաննիսեան ասում է, որ «Արծրունու թաղմանը կային և «արմատական հայեացքների ներկայացուցիչներ»։ Ո՞վքեր էին դրանք, ո՞ւր և ինչպէս են նրանք իրանց հրապարակագրութեան մէջ համամիտ չեղել Արծրունու հետ։

Պ. Յովհաննիսեան փոխանակ գործի մասին խօսելու՝ սար ու ձոր է ընկնում, փոխանակ Արծրունու հատորը խօսեցնելու, անուններ ու տիտղոսներ է բաժանում սրան ու նրան։ Փակագծի մէջ կասեմ, որ ինձ էլ պ. Յովհաննիսեան պատիւ է արել, դասաւորելով լիբերալների շարքում։ Ըստ պ. Յովհաննիսեանի բացատրութեան, «լիբերալիզմը բուրժուազիայի ծնունդն է»։ Կը նշանակէ, ուրեմն, որ ես իմ գրուածքների մէջ բուրժուազիայի շահերն եմ պաշտպանել, իսկ պ. Յովհաննիսեան, իբրև «աւելի արմատական», պիտի իմ վերաբերմամբ հակառակ ծայր ներկայացնէ։ Բայց ես այս իսկ էջերում բանակռիւ եմ ունեցել պ. Յովհաննիսեանի հետ, ոչ իբրև «աւելի արմատականի», այլ իբրև բուրժուազիայի պաշտպանի հետ։ Բերում եմ այս փաստը փակագծի մէջ լոկ այն պատճառով, որպէս զի ցոյց տամ թէ պ. Յովհաննիսեան ինչպէս հեշտ է տիտղոսներ բաժանում։

Ես միանգամայն ակամայ այսքան հեռուն գնացի։ Ինձ պէտք էր շարունակ այն կրկնել, որ բացատրութիւններից, ընդհանուր դատողութիւններից մի քայլ առաջ չէ գնացել պ. Յովհաննիսեանը իր պատասխանի մէջ։ Եւ նա մնում է նոյն տեղում, ուր կանգնած էր առաջին յօդուածը գրելիս։

Այժմ դիմենք այն դժբախտ փաստերին, որոնք, վերջ ի վերջոյ, միակն են մնում պ. Յովհաննիսեանի ձեռքին՝ իբրև գնահատութիւն Արծրունու նախամշակական գրական գործունէութեան։

Հայոց տառերի առիթով ես ասել էի, որ կար կարծիք, թէ Մեսրոպից առաջ կային հայերէն տառեր, բերել էի Խորենացու, Վարդան պատմաբանի հաղորդածները։ Ես յիշել էի և Հ. Զարբհանալեանին իբրև ներկայացուցիչ այն կարծիքի, թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը իր «Յաճախապատումը» գրել է հայերէն լեզուով։ Պ. Յովհաննիսեանը կուլ է տալիս՝ Խորենացու և Վարդանի հետ կապված իմ ապացոյցները և երկու ձեռքով բռնում է Հ. Զարբհանալեանից, որ ասել է թէ Լուսաւորիչը հայերէն է գրել, բայց յունական տառերով, որովհետև նրա ժամանակ հայերէն տառեր չը կային։ «Փաստը ինքն ըստ ինքեան չափազանց պերճախօս է», բացականչում է պ. Յովհաննիսեան յաղթական կերպով, կարծես Զարբհանալեանը շատ լաւ գիտէ, որ Լուսաւորիչը յունարէն տառերով է գրել, կարծես նա կարողացել է հերքել այն ենթադրութիւնը, որ ասում է թէ նախամեսրոպեան հայոց գրականութիւնը հայերէն էր, բայց ասորական տառերով։

Ճի՞շտ որ Զարբհանալեանը այնպիսի հեղինակութիւն է տառերի հարցի մէջ, որ կարելի լինի այնպիսի ապլոմբով յաղթութիւն աղաղակել։ Թող պ. Յովհաննիսեանը նորից կարդայ Զարբհանալեանի գիրքը և կարդայ ոչ թէ այն երեսը, որ ձեռնտու է իրան, այլ այն ընդարձակ գլուխը, ուր հանգուցեալ մատենագէտը խօսում է հայերէն տառերի մասին։ Այստեղ նա կը տեսնէ մի գրող, որ տարուբերվում է երկու հակառակ կարծիքների մէջ, չիմանալով թէ որ կողմին հաւատալ, որը ընդունել։ Պ. Յովհաննիսեան կը տեսնէ, որ «մինչև Մեսրոպը հայերէն տառեր չը կային» ասող Զարբհանալեանը այդտեղ հաւանական է համարում, որ կային տառեր։ «Կրնայ կարծուիլ—ասում է նա—թէ Հայաստանի մէկ քանի գաւառաց մէջ՝ բուն ազգային տառից կամ այբուբենից կիրառութիւն կար կամ կըրնար ըլլալ» և Մեսրոպին միայն ձայնաւորների «գիւտը կամ համաձայնութիւնը» պէտք է յատկացնել։ Ենթադրութիւններ են սրանք։ Եւ եթէ կայ «ինքն ըստ ինքեան չափից վեր պերճախօս» մի փաստ, դա հէնց այն է, որ պ. Յովհաննիսեան չը պիտի այնքան կտրականապէս կերպով, վճռաբար խօսէ մի հարցի մասին, որ տեսակ-տեսակ բացատրութիւններ է վերցրել և այժմ էլ վերցնում է։

Իմ առաջին պատասխանի մէջ ես ասել էի, որ բանասիրութիւնը անվիճելի է համարում թէ Մեսրոպից առաջ չը կար հայերէն գրականութիւն, ուրեմն և հայերէն տառեր չէին կարող լինել։ Այսպէս էլ ես վերաբերվել եմ հարցին իմ «Ս. Մեսրոպ» աշխատութեան մէջ։ Բայց դրանից յետոյ ահա ինչ կարդացի «Հանդէս Ամսօրեայ» ամսագրի մէջ (յունիս, 1904, եր. 191). «Կուգայ օր մը՝ և այն օրը մեզմէ շատ հեռու չէ, երբ կը տեսնենք նաև Մաշտոցի «գրի գիւտէն» յառաջ Հայոց գրին ինչ մեծ դեր խաղացած ըլլալը քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ»։

Եւ ինչ։ Շատ կարելի է, որ այդ օրը մենք էլ կը տեսնենք։ Այն ժամանակ կը ջնջվի ներկայումս ընդունվող հասկացողութիւնը, բայց հաւատացած ենք, չի գտնվի մի պ. Յովհաննիսեան, որ ասէ թէ, ուրեմն, նախամեսրոպեան գիր և գրականութիւն չընդունողները հայոց պատմութիւն չը գիտէին կամ թէ այդ նոր գիւտը ապացուցանում է, որ Գրիգոր Արծրունու պէս հայոց պատմութեան լաւ տեղեակ մարդ չէ եղել։

Հասկանալի է, պ. Յովհաննիսեան։ Հասկանալի է, վերջապէս, որ ձեր բերած ու պաշտպանած փաստը շատ անաջող է, որ այդտեղ պատմութիւն չիմանալը չէ, այլ պատմական ... ուսումնասիրութեան մէջ տիրող ... այս կամ այն կարծիքի արձագանքը։

(Կը շարունակուի)

երէկ գիշեր հեռակալ գնդի կամաւորները կռւեցին անցնելով թշնամու պաշտպանութեան գիծը, յանկարծակի յարձակվելով բնած եապօնական արտիլէրիստների վրայ և մասամբ կոտորեցին նրանց, մասամբ փախցրին։ Եապօնական երեք թնդանօթներ մնացին կամաւորների ձեռքում»։

Մարշալ Օյեամայի յանդիմանում։ Լօնդօնից հեռագրում են «Бирж. Вѣд.» լրագրին. «Times» լրագիրը մի առաջնորդող յօդուածով յարձակվում է մարշալ Օյեամայի և եապօնական ամբողջ ընդհանուր շտաբի վրայ, նրա վրայ ձգելով պատասխանատւութիւնը այն սարսափելի կորուստների համար, որ կրում է եապօնական բանակը։ Այսպիսի [illegible]—ասում է լրագիրը—[illegible] կը լինի համառօտ, որ մարշալ Օյեաման, [illegible] երեք բանակները, [illegible] օգտվել եապօնացիների համար այնքան շահաւէտ դրութեան պայմաններից։

Միջամտութեան մերժումը։ Ինչպէս հեռագրում են Նիւ-Եօրկից «Berl. Tageb.» լրագրին, ռուսաց դեսպան կոմս Կասսինին երկարատև խօսակցութիւն ունեցաւ արտաքին գործերի մինիստր Հէյի հետ։ Ռուսաց դեսպանը շնորհակալութեամբ մերժեց առաջարկութիւնը Ամերիկայի միջնորդութեան մասին։ Կոմս Կասսինիի կարծիքով, կռիւը մի տարուց պակաս չի տևի։ (Н. Д.)

Եապօնացիների նոր զօրքերը։ «Italia Militare» թերթը ստացել է Տօկիօյից հետևեալ հեռագիրը. 90 փոխադրական նաւեր դուրս են եկել Սասեբօից, ունենալով 75,000 մարդ և 200 թնդանօթ։ Եապօնական երկրորդ բանակի [illegible] 400,000 հոգու 1000 թնդանօթներով»։ (Бирж. Вѣд.)

[illegible]

...վում են դրօշակները։ Դիպլօմատիական մարմնի անդամներից մէկը ասաց. «Աշխարհս պէտք է սարսափէ Շախէ գետի հովտում կատարված սոսկալի կոտորածից։ Մարդասիրութեան ամենահասարակ զգացումը պէտք է վերջապէս ստիպէ մեծ պետութիւններին միջոցներ ձեռք առնել երկու թշնամի ազգերի պայքարին վերջ դնելու և շուտով հաշտութիւն կնքելու համար։ Դրութիւնը շատ դժուար է, բայց դրա տեղ որպիսի յաղթանակ կը լինէր դիպլօմատիայի համար, եթէ աջողվէր հակեցնել կողմերը հաշտութեան։ Ինձ թւում է, որ այժմ այլ ևս հարց չէ կարող բարձրանալ այս կամ այն կողմի զինուորական պատւի մասին։ Պօրտ-Արտուրի հերոսական պաշտպանութիւնը և Ռուսաստանի զաւակների սխրագործութիւնը պատերազմի դաշտերի վրա Մանջուրիայում մշտապէս ցոյց տուեցին, թէ ինչ է ռուսական խիզախութիւնը։ Եւ եթէ Ռուսաստանը հակվի հաշտութեան կողմը, նրա պատիւը ամենևին չի նսեմանայ։ Մանջուրիան բաժանված է Ռուսաստանից հսկայական տարածութեամբ, որ սահման է դնում ռուսական հզօրութեան։ Դա պատմական իրողութիւն է և ռուսները չեն կարող մոռանալ, որ նա ըստ արժանւոյն կը գնահատվի ամենքից ոչ ի վնաս ռուսական արժանապատւութեան։ «Times» լրագիրը ձգտում է ներշնչել այն միտքը, թէ ռուսները վերջնականապէս կորցրել են, բայց կռիւը դեռ չէ վերջացել։ (Н. В.)։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Գերմանիա։ Կիլից հեռագրում են «Morning Leader» լրագրին, որ այժմ դրականապէս պարզվել է, թէ գերմանական նաւատորմի նաւերից շատերի կարևոր յատակագծերը վաղուց ի վեր սիստեմատիքաբար հաղորդվելիս են եղել բրիտանական ծովապետութեանը։ Անգլիական կառավարութեան ձեռքում այժմ գտնվում են գերմանական բոլոր զրահակիրների և ծովային գլխաւոր արսէնալների մասին ամենամանրամասն տեղեկութիւններ։ Կասկածն ընկնում է «Germania» նաւաշինարանի գաղտնի դիւանի գլխաւորի վրայ Կիլ քաղաքում, որը, իբր թէ, Անգլիային ծախել է 15,000 մարկով նոր կառուցանվող «Braunschweig» զրահակիր նաւի շինութեան յատակագծերը։

Աւղանստան։ «Corresp. Univers.» թերթը նկարագրում է այն արտակարգ պատերազմական պատրաստութիւնները, որ աւղանական էմիրն սկսել է դեռ անգլօ-տիբէտեան արշաւանքի սկզբին։ Երբ անգլօ-տիբէտեան դաշնագիրը կնքվեց Լհասսայում, էմիրը հրաւիրեց մի մեծ դուրբար կամ ժողով, որի ժամանակ յայտարարեց, որ իր ձեռնարկած զինուորումները աջողութեամբ վերջացել են, որոնց շնորհիւ այժմ ունի իր տրամադրութեան տակ 30,000 լաւ զինված մարդ մշտական բանակում։ Այդ բանակն ունի «հրանօյի արտիլէրիա»։ Երկրի ֆինանսները «փայլուն» վիճակի մէջ են, այնպէս որ ինքը՝—էմիրը՝ կարող է մի նոր պատերազմի ձեռնարկել Աւղանստանի անկախութեան համար։ Հէրաթ է ուղարկված պաշարման 6 թնդանօթ, լեռնային արտիլէրիայի 30 բատարէա և 200 արագաձիգ թնդանօթ։ Կանդահարի մօտերը շինված է քարէ մի մեծ կամուրջ, որը մեծ օգուտ կը տայ ազգաբնակութեան և կունենայ զինուորական խոշոր նշանակութիւն։ «Corr. Un.»-ը երկիւղ է յայտնում, որ աւղանական պատրաստութիւններն ուղղված են Ռուսաստանի դէմ և որ էմիրը կարող է օգտվել ռուս-եապօնական պատերազմից և փորձել յետ խլել Ռուսաստանի գրաւած աւղանական գաւառները, ի հարկէ նախօրօք օգնութիւն ստանալով Անգլիայից՝ այս կամ այն ձևով։ Հէրաթը և Կանդահարը միացված են առևտրական մի յարմար ուղիով, որը կազմում է Մէրվից Հնդկաստան տանող ամենակարճ ճանապարհը։ Կանդահարից 100 վերստ հարաւ-արևելք այդ ուղին Ջամանք քաղաքի մօտ հասնում է Հնդկաստանի սահմանին։ Այդ քաղաքը երկաթուղով միացած է բոլոր արևմտահնդկական ցանցի հետ։ Բացի դրանից Ջամանից տարված է մի երկաթուղի ուղղակի Կարաչի նաւահանգիստը։

Պարսկական արքայազները։ «Indépendance Belge» լրագիրը հաղորդում է, որ Բրիւսէլ են հասել Միւզաֆֆէր-Էդդին Շահի չորս թոռներն իրանց ֆրանսիացի դաստիարակի հետ միասին։ Նրանցից մեծը՝ 16 տարեկան, մտնելու է զինուորական դպրոց, իսկ փոքրը, 15 տարեկան, պէտք է ուսումնասիրէ քաղաքատնտեսութիւն, իսկ երկու աւելի փոքրերը պէտք է յաճախեն մի մասնաւոր դպրոց։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

13 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակ հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան անունով 1904 թւի հոկտեմբերի 12 ից. «Ներկայ հոկտեմբերի 12-ին մանջուրական առաջին բանակի մէջ պատերազմական ընդհարումներ չը կային հակառակորդի հետ։ Արտիլէրիական թեթև հրաձգութիւն շարունակվում էր ամբողջ օրվայ ընթացքում մեր աջ թևի ճակատի վրայ թէ հակառակորդի և թէ մեր կողմից։ Մի կօմանդան, թակարդ սարքելով, լուսաբացին ամբակոծեց հակառակորդի առաջ դուրս ցցված պահակը և ստիպեց նրան յետ քաշվել դէպի հարաւ. մի ուրիշ կօմանդան հակառակորդի գտնված տեղի շրջանից դուրս բերեց մեր թնդանօթների առաջին մասերը։ Կենտրոնում գետեղված մեր զօրքերի կողմից խուզարկութիւն կատարվեց երկու վաշտից բաղկացած զօրախմբով։ Այդ զօրախումբը յետ մղեց եապօնացիների առաջապահ զօրամասերը մինչև Խօւտխայ գիւղի մօտ գտնվող լեռնագագաթը։ Մեր զօրաբաժնի թևի վրայ եապօնական նշանաւոր զօրասիւնի երևալուց, զօրաբաժինը վերադարձաւ Սախէպու գիւղը, կարողանալով թաղել նախկին կռիւներում մեր սպանվածների մի քանի դիակները և հաւաքեց բազմաթիւ զէնքեր և ռազմական իրեր։ Սեպտեմբերի 30-ին Բէնսիխու գիւղի մօտ եղած կռւի մէջ առանձին սիբիրեան հետևակ զօրքի դրօշակը ծակծկվեց 12 տեղերում և դրօշակի կոթից պոկվեց խաչը»։

Գեներալ-լէյտենանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թւի հոկտեմբերի 13-ից. «Հոկտեմբերի լոյս 13-ի գիշերը պատերազմական ընդհարումների մասին զեկուցումներ չեն ստացվել։ Մեր կամաւորները գիշերը անհանգիստ էին անում հակառակորդին ամբողջ ճակատի վրայ»։

ԿՈՐՈՒՆԱ, 13 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Այստեղ սպասվում է բալտիական էսկադրայի գալուստը։ Հաղորդում են ռուսական 4 ածխատար նաւերի գալու մասին։ Սպանիական զինուորական նաւը սպասում է սպանիական չէզոքութեան պահպանումը ապահովելու նպատակով։

ԼՕՆԴՕՆ, 13 հոկտեմբերի (Րէյտէր)։ Ռուսական դեսպանը Լանսդօունի մասնաւոր բնակարանում ունեցած երկարատև խօսակցութեան մէջ ամենալուրջ և բացարձակ խօսքերով անձնական ցաւակցութիւն յայտնեց Հիւսիսային ծովում եղած ինցիդէնտի պատճառով։ Բէնկէնդօրֆ լսեց ինցիդէնտի մասին միայն հոկտեմբերի 11-ին, գտնվելով Դուվրից Լօնդօն ընթացող գնացքում։ Միայն հոկտեմբերի 11-ին երեկոյեան կարող էին բանակցութիւններ սկսվել աւելի նշանաւոր հարցի մասին Լօնդօնի դեսպանութեան և Պետերբուրգի միջև։ Ռուսական կառավարութիւնը չէր կարող սկսել հաղորդագրութիւնների քննութիւնը մինչև հոկտեմբերի 12-ի առաւօտը, որովհետև պատահածի վերաբերեալ մանրամասնութիւնները սպասվում էին հեռագրով այդ օրը կէսօրից յետոյ։ Դեսպանը կատարելապէս համոզված է, որ հէնց որ ռուսաց կառավարութիւնը կը ստանայ ինցիդէնտի մանրամասնութիւնները, կանհետանան բոլոր թիւրիմացութիւնները։ Նա նայում է պատահածի վրա, որպէս առայժմ անբացատրելի սարսափելի թիւրիմացութեան վրա, որի մասին պէտք է ցաւել, մանաւանդ այժմ, երբ անգլօ-ռուսական յարաբերութիւնները աւելի սրտագին էին դառնում։—Կօլօնիաների մինիստրը իր ճառի մէջ, շօշափելով ցաւալի դէպքը Հիւսիսային ծովում, ասում է. «Մենք անգլիացիներս, այնպէս պէտք է գործենք, որպէս գործում էինք այս բոլոր երկիւղալի ժամանակի ընթացքում։ Մեր կառավարութիւնը որքան կարելի է փափկանկատութեամբ է վերաբերվում ռուսաց կառավարութեան, ընդունելով ի տեղեկութիւն այն անյապաղ յայտարարութիւնը, որ նա մասնակից չէ այն գործողութիւններին, որոնց դէմ մենք գանգատվում ենք։ Այդպիսով մենք կը նպաստենք բարեկամական և խաղաղ միջազգային յարաբերութիւններին»։

ՓԱՐԻԶ, 12 հոկտեմբերի։ Դեսպանութեան առաջին քարտուղար Լենեպվէ-դէ-Լաֆօն ընդհանուր հիւպատոս է նշանակված Վարշավայում, Լամօրտիմէրի փոխարէն, որը փոխադրված է Բուդապէշտ։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 13 հոկտեմբերի։ (Սեփ. թղթակցից)։ Մեր պաշարող արտիլէրիայի հրաձգութիւնը սաստիկ անհանգստացնում է եապօնացիներին, որոնք վերջերս շատ խնայող են դարձել արտիլէրիական ռումբերը ծախսելու մէջ։ Խուզարկու խմբերի ձեռքով հետազօտված են հակառակորդի ամրացրած դիրքերը Ցինդիապու գիւղի մօտ և Կուդիազա գիւղի բլուրների վրայ։ Նրանք ամրացրված են մեծ ռէդուտներով, մի քանի շարք խրամատներով, մետաղաթելի խափանիչներով և գայլափոսերով։ Բանակի ճակատի վրայ լռութիւն է տիրում։ Թնդանօթաձգութիւն ուշ ուշ է տեղի ունենում։—Դօնի կազակները պահակների վրայ յետ մղեցին եապօնացիների գիշերային յարձակումը։—Զօրքերի առողջական դրութիւնը, չը նայելով ցրտերին, լաւ է։ Մեծանում է եապօնական փախստականների թիւը։—Ամէն օր գալիս են բազմաթիւ օֆիցերներ գնդերը լրացնելու համար։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Ժամանեց ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Այս օրերս Սիմֆէրօպօլում կերդմնեցնեն Թիւրքիայից վերադարձած մի խումբ թաթարների, որոնց ռուսաց հպատակութեան մէջ ընդունելու համար տեղի ունեցաւ Բարձրագոյն բարեհաճութիւն։ Սպասվում են էլի ուրիշ վերադարձող թաթարներ։

ՏՕԿԻՕ։ Ռուս-զինուորական գերիների Եապօնիայում արած փորձերը փախչել, յարձակում գործել պահապանների վրայ և կարգապահութեան այլ խախտումներ պատճառ եղան մտցնելու մի շարք որոշումներ, որոնց համաձայն պահապաններին դիմադրութիւն ցոյց տուող գերիները կենթարկվեն բանտարկութեան. փախչելու նպատակով դաւադրութիւն սարքողները բռնութիւն գործ դնելու ժամանակ կախաղան կը բարձրացնվեն կամ կաքսորվեն, իսկ այդ տեսակ դաւադրութիւններին մասնակցողները կը բանտարկվեն. պահապանների վրայ կազմակերպված յարձակումներ սարքողները կը կախվեն, իսկ մասնակցողները բանտը կը նետվեն։ Ազնիւ խօսք տալով արձակվածները, թէ այլ ևս չեն մասնակցի պատերազմին, երկրորդ անգամ գերի ընկնելու դէպքում մահվան պատժի կենթարկվեն կախաղանի միջոցով։

ՎԻԳՕ։ Սպանիական կառավարութիւնը հրաման արձակեց իշխանութիւններին թոյլ տալ ռուսական նաւերին անհրաժեշտ մթերքների պաշար վերցնել։ Այստեղ եկած նաւը հաղորդում է, որ Լագօսի դիմաց հանդիպեց 14 անգլիական պատերազմական նաւերին։

14 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հրատարակված են հետևեալ պաշտօնական Բարձրագոյն հրովարտակները. 1) Գեներալ-ադիւտանտ Ալէքսէեվին. «Եվգէնիյ Իվանովիչ, ցաւակցութեամբ զիջելով ձեր յամառ խնդիրքներին ազատել ձեզ Հեռաւոր-Արևելքի Իմ զինված ույժերի գլխաւոր հրամանատարութիւնից, Ես յայտնում եմ ձեզ իմ անկեղծ երախտիքս ձեր բոլոր ծանր աշխատութիւնների փոխարէն փոխարքայութեան մէջ զօրամասերը կազմակերպելու, նրանց պատերազմական գործողութիւնների շրջանում կենտրոնացնելու և նրանց պատերազմի սկզբնական ծանր շրջանում հրամանատարութիւն անելու համար։ Մնամ առ ձեզ մշտապէս բարեացակամ»։ Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ձեռքով գրված է. «ԻՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ՆԻԿՕԼԱՅ»։ Ցարսկօէ Սէլօում, 1904 թւի հոկտեմբերի 12-ին։

2) Գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինի. «Ալէքսէյ Նիկօլայեվիչ, ազատելով Հեռաւոր Արևելքի Իմ փոխարքայ գեներալ-ադիւտանտ Ալէքսէեվին Հեռաւոր Արևելքի զինված ույժերի գլխաւոր հրամանատարի պարտականութիւններից, Ես բարւոք համարեցի նշանակել ձեզ գլխաւոր հրամանատար Եապօնիայի դէմ գործող Իմ բոլոր ցամաքային և ծովային ույժերի վրա։ Ձեր ռազմական փորձառութիւնը, ամրապնդված Մանջուրիայում վարված պատերազմական գործողութիւններով, Ինձ վստահութիւն է տալիս, որ Իմ փայլուն բանակների գլուխ անցած՝ դուք կը կոտրէք թշնամու ույժերի յամառութիւնը և դրանով կապահովէք Ռուսաստանին խաղաղութիւն Հեռաւոր Արևելքում։ Մնամ առ ձեզ անփոփոխ բարեացակամ»։ Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ձեռքով գրված է «ՆԻԿՕԼԱՅ»։ Ցարսկօէ Սէլօում, 1904 թւի հոկտեմբերի 12-ին։

ՎԻԳՕ, 13 հոկտեմբերի։ (Հավաս)։ Ռուսական «Կայսր Ալէքսանդր III», «Բօրօդինօ», «Օրեօլ» և «Իշխան Սուվօրով» զրահակիրները և մի փոխադրանաւ նաւահանգստում խարիսխ նետեցին։

ՄՈՒԿԴԷՆ։ (Սեփ. թղթ.)։ Հոկտեմբերի 13-ի երեկոյեան ժամը 10-ին ճակատամարտ սկսվեց Մուկդէնի հարաւ-արևելք։ Եապօնացիները արշաւանք սկսեցին Էրդագօու գիւղի մօտ եղած մեր դիրքերի դէմ։ Լուսնեակ գիշեր էր։ Ճակատամարտը շարունակվեց մինչև առաւօտ։ Հետևանքը դեռ ևս յայտնի չէ, բայց լուր է պտտում, որ Էրդագօուն առնված է։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 13 հոկտեմբերի։ (Սեփ. թղթ.)։ Կուրօպատկինի գլխաւոր հրամանատար նշանակվելու լուրը ամբողջ բանակն ընդունեց զմայլանքով։ Զօրքի ոգին, չը նայելով մեծամեծ կորուստներին, գերազանց է և զինուորական օտար գործակալներին խիստ զարմանք է պատճառում. նրանք ասում են, որ ոչ մի եւրօպական բանակ այդպիսի պատւով չէր դուրս գայ այդ ծանր վիճակից, այդպիսի չը տեսնված աջողութեամբ, ինչպէս ռուսական բանակն արեց։ Բոլոր վիրաւորներին հեռացրել են։

ԽԱՐԲԻՆ։ Իւրաքանչիւր օր հազարաւոր ապաքինված զինուորներ են գալիս իրանց գնդերը։

ԴԱԶԵԱՊՈՒ, 13 հոկտեմբերի։ (Սեփ. թղթ.)։ Երկու բանակների ճակատի կողմում փոփոխութիւններ չը կան։ Ամէն օր գիշերներ մանրիկ ընդհարումներ են տեղի ունենում առաջապահ դիրքերում։ Այս գիշեր Սամարական գնդի կամաւորները դուրս քշեցին եապօնացիներին Պուցաշվա գիւղից։ Եապօնացիներին օգնութեան եկած մեծ ույժը մեր կամաւորներին ստիպեց յետ նահանջել. նրանք այնուամենայնիւ կարողացան քանդել թշնամու ամրացրած խրամատները Պուցաշվա գիւղի մօտ։

ԼՕՆԴՕՆ, 14 հոկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Կուրօկիի բանակից։ Հոկտեմբերի 12-ին, կէսօրից յետոյ, ռուսական հեծելազօրքը երևաց վերոյիշեալ բանակի ճակատից և յետ նահանջեց եապօնական բատարէաների կրակի պատճառով։ Առաւօտեան 4 ժամին ռուսական հետևակ վաշտը յարձակում գործեց եապօնական դիրքի վրայ, ոչինչ վնաս չը պատճառելով։ Նա յետ մղվեց մի փոքր կորուստով դէպի արևմտեան ռուսական բանակը։ Երկու բանակներն ևս բաժանված են 500—600 մէտր տարածութեամբ։ Ռուսական բատարէաները ռմբակոծում են եապօնացիներին, որոնք զբաղված

են խրամատներ շինելով և ամրութիւններ կառուցանելով: Երկու հակառակորդներն էլ դիտաւորութիւն են ցոյց տալիս ձմեռային պատերազմ վարել: Դժնելով կորպատակների գըլխաւոր հրամանատար նշանակուելը ընդունուած է ընդհանուր համակրութեամբ և շատ կը նըշանակէ պատերազմական գործողութիւններում:

ՎԻԳՕ, 14 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): «Կայսր Ալեքսանդր III» զրահակիր օֆիցէր Իւլեան Ցերեռեյի հաստատում է, որ փոխադրիչ նաւերից մէկը շրջապատուելով Հիւսիսային ծովում ոչ ականանաւերից և օգնութիւն էր խնդրում: Ականանաւերը չուզեցին յայտնել իրենց ազգութիւնը և Թնդանօթ արձակեցին. այն ժամանակ ծովակալը նաւերը շարեց պատերազմական կարգով և հրամայեց կրակ բանալ: Դրանից յետոյ ռուսական նաւերը հեռացան: Եղբայրացած էին, որ ականանաւերը նաւաստիներ էին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գեներալ լէյտենանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 թիւ հոկտեմբերի 14-ին. «Մեր բանակի գտնուելու տեղի ձախ թևի վրա հոկտեմբերի 12 և առաւօտեան ճապոնացիները կրակ բացին գիւղերի մեր խրամատների վրա երկու մօտ գըտնուող բլրագագաթներից: Այդ կրակը յաղթահարելով մեր զորքերը կորցրին երկու բլրագագաթներից ևս, բայց ռազմադաշտում առաջացող կրակից, հեռացան դէպի գոնոչը: Հոկտեմբերի 13 են պատերազմական ընդհանուր ճակատում էլ հանգստութիւն էր: Ամենևին տեղեկութիւններ չեն ստացուած 1-ին բանակում:

ՄՈՒԿԴԵՆ, 13 հոկտեմբերի (Հաւասի գործ.): Վիրաւոր սաղացած հեռագրի համաձայն, ռուս օֆիցէրները Հիւսիսային ծովում տեղի ունեցած դէպքը հետևեալ կերպով են բացատրում. Նրանք հաստատում են, որ անցնելով վիճելը, Նրանք էսկադրայի շարքերի միջև նկատեցին երկու ականանաւեր: Կարծելով, որ իրանց վրա յարձակում են գործում ճապոնացիները, ռուսները կրակ բացին: Նրանց խօսքով, Նըրանց վիդակում նաւերի վրա ոչ մի ծովային չէ կար, որը նման լինէր ձկնորսի: Նրանց յայտնի չէ, թէ արդեօք վիրաւորուել են ճապոնական ակնանաւերը վրա: Նրանք ցաւակցութիւն յայտնում տեղի ունեցած դժբախտ դէպքի համար:

ՉԻՖՈՒ, 13 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): Ռուսական հաղորդագրութիւնների համաձայն, ռուսները Պորտ-Արթուրում Մի փոքր Թուլացել է ... ռուսները ... յաջողութիւնները կրկնեցին: Ռուսները հաւաստացած կերպով հաստատում են, որ իրանց մօտ ռազմամթերքները կը բաւականանան երեք ամիս. ճապոնացիներից խլած առատ ռազմամթերքներ կան: Դալնիից ստացած վստահութեան արժանի հեռագրի համաձայն, ճապոնացիները ամրացնում են լեռը Պորտ Արթուր քաղաքի շրջականներում:—Իւրաքանչիւր օր միջին Թւով երկու փոխադրիչ նաւ է գալիս՝ բեռնաւորուած ռազմամթերքներով և Թնդանօթներով: Հիւանդանոցները լցված են վիրաւորներով: Բոլոր շինութիւնները գործ են դրվում Կարմիր Խաչի պէտքերի համար:—Չինական աղբիւրից ստացված լուրերի համեմատ, ուտեստի պաշարով բեռնաւորված էլի մի շոգենաւ եկաւ Պորտ Արթուր:—Ասում են, որ մի քանի նաւերին անգլիական ածուխի բեռով, որ սատացել էին գերմանական շոգենաւերի վրա Ցզինդաօում, աջողվեց պատռել պաշարման գիծը:—Ճիշդ է այն լուրը, որ ճապոնական շարքերում կռւում են կորէացիները:

ՇԱՆԳՀԱՅ, 13 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): Լուրերին նայելով, Պորտ Արթուրում կատաղի հրդեհ կար մի ամբողջ օր:

ՆԻՒՉԵՎԼԷՆ, 13 հոկտեմբերի: (Բէյտէր): Հիմքից զուրկ են այն լուրը, որ իբր թէ «Սիլվիա» ձկնորսական նաւը, ընդհարվելով ռուսական էսկադրայի հետ, խորտակվել է. շոգենաւը ժամանեց Օրկնէյ:

ԲՐԷՍՏ, 13 հոկտեմբերի: (Հաւաս): Ռուսական ածխատար շոգենաւը կանգնած է այստեղ, սպասելով հրահանգների: Ափի հետ հաղորդակցութիւնը նրան առայժմ արգելված է: Ռուսական հիւպատոսին կանչեցին նաւը, որպէս զի միջոցներ ձեռք առնի, որ նաւին ուտելիք հայթայթել:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ՌՍՏԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծախվում են
„ԹԱՌԵՐ"
Զեղջված գներով, Թիֆլիսում, «ԹԻԼԻՊՈՒՃՈՒԿԻ» անուանված սախալեան բուֆէտում:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻՍՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԱՌԱՒՕՏԵՆԵՐԸ
ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, Ներքին և Նեարդային:
Մ. Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներական և վիրաբուժութեան:
Զ. Ի. ՔԱՆԱՆԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և նախալոյս հ.
Կ. Ի. ԳՈՒԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի. քթի և կոկորդի հ.
Գ. ԹՈՐԽՈՒՆԵԱՆՑ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. Ներքին և երեխաների հ.
Ա. Պ. ԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. Ներքին և երեխաների հ.
Ա. Գ. ՄՕԼՕՎ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՁԻՐԲԻՆԻՆԱ—7—$7^{1}/_{2}$ ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
Գ. Ա. ԹՈՐԽՈՒՆԵԱՆՑ—$7^{1}/_{2}$—8 ժ.
Պ. Ա. ԱՐԳՈՒԹԻՆԻ. Կատարում է միկրո-քիմիական և բակտերիօլոգիական հետազօտութիւններ:
Օ. Ս. ԱՌՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական խորհրդատուութիւն. դիմել 11—1 ժ.:
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդակ (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ:
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՕՐ. Շ. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ
Վերադառնալով վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան 9-ից—2 ժ. երեկոյեան 4-ից—7 ժ.
Հասցէ Վելեամինովսկայա № 6: 4—12

ԲԺՇԿ. ՄԻՆԱՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Նախ՝ օրդինատօր Մոսկվայի Համալսարանի կլինիկայի ընդունում է հիւանդներին՝
ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻՍԻ և ՄՈՐԹՈՒ
հիւանդութիւններով ամեն օր 10—11 ժ. առաւօտեան և 6—8 ժ. երեկոյեան: Հասցէն Ռտիշչէվսկի փողոց, տուն № 1 «Պաժարնի կոմանդի» դիմաց, տելէֆօն 711.
(ա. օ.) 7—10

ԲԺԻՇԿ
Մ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
Միզային անցքի, վեներական հիւանդութիւնների և սիֆիլիսի մասնագէտ—վերադարձել է արտասահմանից և վերսկսել հիւանդների ընդունելութիւնը.
Առաւօտեան 12—3
Երեկոյեան 7—9
Միքայէլեան փողոց № 60, հեռախօս № 663.
(Մուտքը հիւանդների համար Իսարլովի փողոցի Նոր դռնից): (կ. չ. ռ.) 10—10

Ի գիտութիւն ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐԻ
յայտնում եմ, որ Ա. Ցեսցլերի «Միայնակ ուղին» ես արդէն Թարգմանել եմ գերմաներէնից և այժմ յանձնում եմ տպագրութեանը:
Գասպար Մելիք-Կարագեօզեան:

Տպագրութեան համար պատրաստ են
ՓԻԼԻՊՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
անգլիերէնից Թարգմանած հետևեալ երկերը.
1. Էմիլ Դիլլօն Հայաստանի վիճակը:
2. Մակ Կօլ Մալկօլմ, Հայաստանն Եւրոպայի առջև:
3. «Կապոյտ գրքերից» և ուրիշ աղբիւրներից, երկու հատոր՝
4. Ջ. Մորրիէր, Իսպահանցի Հաջի Բաբան, երկու հատոր:
5. Կուպեր, Վերջին Մօհիկանը:
6. Ֆ. Բըրնըտ, Փոքրիկ լորդը:
7. Լ. Վօլըս, Բէն Հուր, երկու հատոր:

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ
Ս. Ս. Աֆանասևանը
Գանձատկից մշտապէս տեղափոխվել է բնակվում է Թիֆլիսում Վօզնեսենսկի փողոց Գալանքարովի տուն № 9. (ա. օ.) 14—30

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԱԴԱ ՆԵԳՐԻԻ
II ՊՐԱԿ
Թարգմ. Յակոբ Յակոբեանի
Գինն է 30 կոպէկ
Գնել ցանկացողները կարող են դիմել՝ Թիֆլիսի և Բագուի գրավաճառներին, կամ Тифлисъ, Бебутовская ул. домъ № 43, Акопу Акопянъ. 2—3

Լոյս տեսաւ
Տ. ԵԺԻ
ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ
Վէպը, երկրորդ տպագր.. գինն է 1 րուբլի:
Դիմել՝ Баку, Книжный маг. С. Д. Арутюнова.
(ա. օ.) 4—25

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆ
Ձեռնարկութիւն Կայսերական Թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դօնսկօյի
Այսօր, ուրբաթ, հոկտեմբերի 15-ին մասնակցութեամբ Վիկշեմսկայի, Նիկիտսկայի, Միխայլովի, Շիխուցկոյ-Մինչինկօի, Խարիտոնովայի, Զասլեվսկայի, Ֆերարի. պ.պ. Դօնսկօյի, Օրրազցովի, Դեմեանենկօի, Սպերանսկու, Բագրովի, Զելինսկու և Մուրատովի:
Կը Ներկայացվի
ՊԻԿՕՎԱՅԱ ԴԱՄԱ
օպեր. 3 գործ. երաժ. Չայկօվսկու:
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8 ին:
Վաղը, շաբաթ, հոկտեմբերի 16-ին 2-րդ ներկայացում ԳԱԼԱ, կը ներկայացվի մասնակցութեամբ Պետրովա-Զվանցևայի, Նոր պարագաներով «ՎԵՐՏԵՐ» օպեր. 4 գործ. երաժշտ. Մասսընէի: Կիրակի, հոկտ. 17-ին, գաստրոլ Պետրովա-Զվանցևայի, մասնակցութեամբ Դօնսկօյի կը ներկայացվի ԿԱՐՄԷՆ օպեր. 4 գործ. երաժշտ. Բիզէի:
Պատրաստում են ներկայացնելու առաջին անգամ Թիֆլիսում՝ Նոր պարագաներով ՆԷՐՕՆ օպ. 4 գործ. երաժշտ. Ռուբինշտէյնի:
Տոմսակները ծախվում են:
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կեսլեր

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆ
„ԱՆՕՆՆԱ"
Ամեն օր Նուագում է ՅԱՅՏՆԻ ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ՕՐԿԷՍՏՐ, ցերեկով 2 ժամից մինչև 5 ժամը, երեկոյեան $9^{1}/_{2}$ մինչև 2 ժամ:
1—4 (ու. շ. ե) Ե. Տ. Բօնդարէնկօ

Լոյս տեսաւ
ԱՐԱԲԻ
ՍՐԲԱԶԱՆ ԺԱՄԵՐ
(Բանաստեղծութիւններ)
Գինը՝ 20 կոպ.
Ծախվում է նոյն հեղինակի
ԳԵՐԲՆԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Պօէման
Գինը՝ 20 կոպ.
Հասցէն՝ Тифлисъ, Ртищевская 7а, Арташесу Абалянцъ կամ Книжный магазинъ «Гуттенбергъ». ե. հ. շ. կ. 1—6

Ուղարկում ենք գործարանական գներով՝ վերադիր վճարով, պօստով և երկաթուղով՝—կօշիկներ, սպիտակեղէն, ֆլանէլներ, տղամարդկանց պատրաստի զգեստներ, անթափանց պլաշչներ, ձեռնոցներ, գլխարկներ, բաշլըղներ, հովանոցներ, կորսէտներ, գօտիներ, վիշիվկաներ, հաշիւներ, վարագոյրներ, ծաղիկներ, ջայլամի և զանազան տեսակ փետուրներ, ժիրարդեան գործվածքներ, Վարշավայի խալիներ, էմալած ամաններ, սառնարաններ, լամպեր, կօսմէտիկական ապրանքներ, գրքեր, նոտաներ, ալբոմներ, նկարներով բացնամակներ, գրելու, ճամբորդական և լուսանկարչական պարագաներ, երաժշտական, օպտիկական և ատամնաբուժական գործիքներ, մետաքսէ, կաշւէ, մելխիորէ, պողպատէ և երկաթէ ապրանքներ, «Primus» մեքենաներ, «Wring» ճնշիչներ, կարասիներ, զամբիւղներ, յատկապէս՝—տամների համար առողջապահիկ խոզանակներ, քիմիական արդիւնքներ, ժամացոյցներ, նորաձեւութեան ժուրնալներ ստանալով արժէքի 10%-ն իբր գրաւական: Դիմել Варшава. Новолипки 25 к. 3. въ контору «Реелитетъ». № 27,223 1—1

1896
ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
դուխի
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
օ-դը-կոլոն
ԼԻԼԱ-ԼԻՍ
սապոն
Ընկերութիւն
ԲՐՕԿԱՐ և ԸՆԿ.
(15) Ն. գ. փ. ա. մ. դ. 1—6

Զգուշացէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԷՆՍ
Ոչնչացնում է պեպէնները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները և պտուկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ 1893 Թւի համար:
Կտորի գինը 50 կ., $^{1}/_{2}$ կտորի 30 կ.:
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրովի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուբինովի և Գրիգոլիլ, պ.պ. Պօպօֆների և Արիստակովի մօտ: (1, 15) 19—24

Լոյս տեսաւ և ի ցոյց է դրված կենտրոնական գրավաճառանոցում
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
Իւղաներկ մեծադիր (96×68°) պատկերը, տպված Լայպցիգի Պրինկաու նշանաւոր գործարանում 14 գոյնով:
Հրատ. Գիւտ ա. ք. Աղանեանի
Գինն է առանց ճանապարհածախսի 3 ր.
—
Մինչև պատկերների ստացվիլը բացված է բաժանորդագրութիւն: Ցանկացողները այժմէն վճարում են 1 րուբլի, մնացեալը պատկերը ստանալիս: չ. ռ. 3—10

Գ. Ե. Օսիպովի Ֆիրմայի և սեփական այգիներից ստացված բնական կախէթի գինիների մեծ պահեստի տիրոջ մահվան պատճառով,
Գ. Ե. ՕՍԻՊՕՎԻ
ժառանգների գինու վաճառանոցում, որ գտնվում է Սիօնի և Հէրակլի փողոցների անկիւնում, իր սեփական տանը, բոլոր տեսակի գինիների գինը զգալի կերպով նուազեցված են: Իսկական Կախէթիայի գինիների շիշը կարելի է ստանալ 15 կ. մինչև 1 րուբլի գնով: Առևտրական տունը գոյութիւն ունի 1878 Թւից: ռ. կ. չ. 1—10

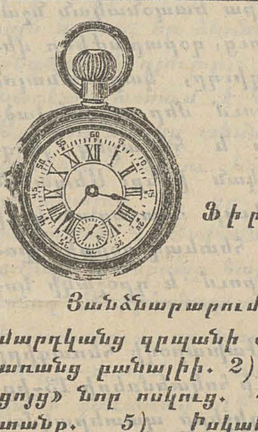

Պահանջեցէք եւ համոզվեցէք
Մ. ԱՆԿԷՐ
Ֆիրմայի ժամացոյցների մեխանիզմի ամրութեան և բանելու ճշդութեան մէջ:
Ցանձնարարում եմ 10 րուբլիով՝ ճանապարհածախսը հետը հետևեալ 10 իրերը. 1) Տղամարդկանց գրպանի ժամացոյց՝ պղուացոյն սև պողպատից, ոսկէ զարդարանքով, լարվող առանց բանալիի. 2) Ամերիկական ոսկուց սնամէջ շղթայ. 3) Պարիզեան բրելօկ «Կոդմոսգոյց» նոր ոսկուց. 4) Տղամարդու մատանի 56 պրոբի ոսկուց, ակով, նուրբ աշխատանք. 5) Իսկական անգլիական ոսկուց պորտ-պապիրոս կամ պորտ-ծխախոտ. 6) Կանանց գրպանի ժամացոյց սև պղուացոյն պողպատից, ոսկէ զարդերով, առանց բանալիի լարվող. 7) Վզից կախելու շղթայ ամերիկական ոսկուց, շարժիչով. 8) Կանանց մատանի 56 պրոբի ոսկուց, ակով, նոր աշխատանք: 9) Մի զոյգ արծաթէ նորաձև օղեր: 10) Իսկական անգլիական կաշուց գօտի՝ վերջին մօդայի, պրեաժկայով, նուրբ գործ, կամ դրա փոխարէն՝ կանանց քսակ զամշից, գօտուն կից կրելու համար: Նոյնպիսի ժամացոյց՝ կափարիչով, բոլոր պարագաներով—2 ր. աւելի: Ժամացոյցն ուղարկվում է սարքված-պատրաստ, 5 տարի ճիշդ բանելու գրաւականով: Պահանջները կատարվում են անյապաղ, վերադիր վճարով, առանց գրաւականի: Գրագրութիւնը միայն ռուսերէն: Հասցէ—Торговой фирмѣ М. Анкеръ, Варшава, Кармелитская № 23. (№ 15973) 1, 15 2—5